

Σκέψεις για τα Τμήματα και τα Προγράμματα Σπουδών

Γ. Τζιρίτας

Τμήμα Επιστήμης Υπολογιστών

Η πρόταση του Κοσμήτορα θέτει σημαντικά ζητήματα οργάνωσης των προγραμμάτων σπουδών, με εκφρασμένο στόχο την ουσιαστική αναβάθμιση της παρεχόμενης από τη Σχολή Θετικών Επιστημών προπτυχιακής εκπαίδευσης. Η πρόταση του Κοσμήτορα μπορεί να αποτελέσει βάση για ένα πιο ολοκληρωμένο σχεδιασμό των προγραμμάτων σπουδών της Σχολής. Ωστόσο κατά τη γνώμη μου η αποδοχή του σημερινού θεσμικού πλαισίου, και ο περιορισμός της αναβάθμισης σ' αυτό, ίσως αποδειχθεί εξαιρετικά δεσμευτικός. Με δοσμένο ότι για πολλούς λόγους το σημερινό πλαίσιο που καθορίζει τα θέματα αυτά δέχεται ποικίλες πιέσεις για επιμέρους αποσπασματικές και ασυντόνιστες αλλαγές, επιβάλλεται να ανοίξει μια πιο συνολική συζήτηση για το σχεδιασμό των προγραμμάτων σπουδών και τον ορισμό και την αναγνώριση των πτυχίων.

Το σημερινό πλαίσιο έχει ήδη μεταβληθεί λόγω της «ανωτατοποίησης» των ΤΕΙ. Η λεγόμενη ευρωπαϊκή εναρμόνιση, ή ακριβέστερα προσαρμογή προς το αγγλοσαξωνικό σύστημα, προστίθεται στη διαμόρφωση ενός νέου τοπίου. Επιπλέον, ικανός αριθμός Πρυτάνεων ή/και Συγκλήτων φαίνεται να συμφωνεί ότι οι σπουδές πενταετούς διάρκειας ισοδυναμούν με Μάστερ, ή για να ταυτολογήσουμε με ελληνικό Μάστερ. Όλες αυτές οι κινήσεις ή προθέσεις αμφισβητούν έμπρακτα το υπάρχον καθεστώς. Αν έτσι έχουν τα πράγματα, αντί το όλο οικοδόμημα να αλλάζει τμηματικά και περιστασιακά, θα ήταν προτιμότερο να αναγνωσθεί το νέο τοπίο της Ανώτατης Εκπαίδευσης και να προσαρμοσθούν τα προγράμματα σπουδών και τα πτυχία στη νέα πραγματικότητα.

Με αφετηρία μια σειρά διαπιστώσεις που αποτιμούν τη σημερινή κατάσταση και πορεία της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα θα διατυπωθούν παρακάτω σκέψεις και προτάσεις για τα ζητήματα που τίθενται. Μέρος των σκέψεων και προτάσεων είχα ήδη εκφράσει στο πλαίσιο της συζήτησης για τα ΤΕΙ και έχουν γίνει γνωστές σε μέρος της Σχολής.

Θεωρώ ότι η σημερινή κατάσταση της Ανώτατης Εκπαίδευσης παρουσιάζει ορισμένα καίρια χαρακτηριστικά που αποτελούν τουλάχιστον πηγές προβληματισμού. Τα χαρακτηριστικά αυτά συνοψίζονται παρακάτω.

1. Η Ανώτατη Εκπαίδευση γνώρισε μια ραγδαία ποσοτική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Πολλά νέα εκπαιδευτικά ιδρύματα και Τμήματα δημιουργήθηκαν μετά τη μεταπολίτευση, με ένταση του ρυθμού ανάπτυξης την τελευταία τριετία κάτω από την ώθηση επιχειρησιακών προγραμμάτων. Η ανάπτυξη, αν και είναι αναγκαία, συνεπιφέρει αναπότρεπτα μία κρίση, με κύρια ορατή συνέπεια τον κατακερματισμό της γνώσης. Σύγχρονες επαγγελματικές κατευθύνσεις αναγορεύονται σε Πανεπιστημιακά Τμήματα. Επιπρόσθετα κομματικές / πελατειακές προτεραιότητες οδηγούν σε διασπορά των Τμημάτων σε διάφορες πόλεις και κωμοπόλεις ανά την επικράτεια.
2. Πριν δύο χρόνια άλλαξε ο τρόπος εισαγωγής στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Παρά το ότι εκφρασμένος στόχος της Πολιτείας ήταν η ουσιαστικοποίηση της λυκειακής εκπαιδευτικής βαθμίδας, το αποτέλεσμα από τη μέχρι τώρα εφαρμογή της μεταρρύθμισης κάθε άλλο παρά πειστικό μπορεί να θεωρηθεί. Ιδιαίτερα κατά την περυσινή χρονιά η κατανομή των επιτυχόντων στα πανεπιστημιακά τμήματα είχε μια εξαιρετικά ισχυρή συνιστώσα τυχαίας διεργασίας, με δυσμενείς συνέπειες και για τους νέους φοιτητές και για τα Τμήματα υποδοχής.
3. Ο δυϊσμός "καθαρής" και επαγγελματικής εκπαίδευσης συντηρείται έντονα, παρά το ότι η όλη πρόοδος της επιστημονικής γνώσης τείνει να επιβεβαιώσει τον ενιαίο χαρακτήρα της επιστήμης και την επικυριαρχία της επιστημονικής γνώσης έναντι της εμπειρικής και τεχνικής γνώσης. Ιστορικά αυτή η πραγματικότητα κληρονομείται από τη γένεση της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης στην ευρωπαϊκή ήπειρο και το χωρισμό σε Πανεπιστήμια και Πολυτεχνεία. Πριν από μερικούς αιώνες ο διαχωρισμός ήταν αναγκαίος. Έκτοτε όμως η ιστορική διαδρομή οδήγησε τα Πολυτεχνεία σε μια όλο και μεγαλύτερη προσέγγιση με την Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, όπως καταδεικνύει η ίδρυση Γενικών Τμημάτων στο πλαίσιο τους. Αφετέρου τα

Πανεπιστήμια έχουν εγκαταλείψει το χώρο της "καθαρής" επιστήμης κι ενδιαφέρονται άμεσα για τις συνέπειες της επιστήμης στην κοινωνία, την οικονομία και την παραγωγή. Ο διαχωρισμός τείνει να δικαιολογείται μόνο από την παράδοση έχοντας πλέον χάσει την ιστορικότητά του.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις θα προχωρήσω σε σκέψεις / προτάσεις που κατατίθενται ως συμβολή στο διάλογο για παραπέρα επεξεργασία από κοινού με όσους συμμερίζονται αυτή την προσέγγιση των εκπαιδευτικών πραγμάτων.

Κατ' αρχήν πιστεύω ότι επιβάλλεται η ουσιαστική αποδέσμευση των απολυτηρίων εξετάσεων του Λυκείου από το σύστημα εισαγωγής στα ΑΕΙ. Η τελική επιλογή του προγράμματος σπουδών που οδηγεί στο πτυχίο, θα πρέπει να γίνεται εντός του Πανεπιστημίου. Η εισαγωγή θα μπορούσε να γίνεται σε δέσμες γνωστικών αντικειμένων (για να χρησιμοποιήσω τον ίδιο όρο με την πρόταση του Κοσμήτορα) και με όρους που κάθε Πανεπιστήμιο ή κάθε Σχολή θα καθορίσει. Το πλήθος των δεσμών θα πρέπει να είναι εξαιρετικά περιορισμένο. Για παράδειγμα στη δική μας Σχολή θα μπορούσε να είναι δύο ή τρεις. Μετά από ένα ή δύο χρόνια σπουδών (το δεύτερο είναι προτιμητέο) θα δίδεται ένα πιστοποιητικό γενικής επιστημονικής παιδείας, και θα μπορεί να γίνει η επιλογή του προγράμματος σπουδών, που θα μπορεί να είναι τμηματικό ή διατμηματικό και θα οδηγεί στο πτυχίο. Ταυτόχρονα, ο τρόπος εισαγωγής απαλλάσσεται από τα «ανταγωνιστικά» χαρακτηριστικά του σημερινού συστήματος που ευνοεί τα μεγάλα Πανεπιστήμια του Κέντρου, πλήττει τα περιφερειακά Πανεπιστήμια, και συμβάλλει στον επιστημονικό μαρασμό αφού απογυμνώνει τα ιδρύματα που θα μπορούσαν να αποτελούν το μόνιμο κινητήρα αναβάθμισης και ανανέωσης της Ανώτατης Παιδείας. Επιπλέον, αυτός ο τρόπος οργάνωσης των σπουδών θα απαλλάξει τα Τμήματα από φοιτητές που με πολλές ελλείψεις βασικών και θεμελιωδών επιστημονικών γνώσεων παρακολουθούν μαθήματα επιλογής, αφού η απόκτηση του πιστοποιητικού γενικής επιστημονικής παιδείας θα είναι απαραίτητη για την εισαγωγή σε πρόγραμμα σπουδών κατεύθυνσης.

Θεωρώ ότι τα Τμήματα πρέπει να αποσυνδεθούν από τη σχέση μοναδικότητας με τα πτυχία / διπλώματα / επαγγελματικές κατευθύνσεις. Γιατί με το σημερινό καθεστώς η πίεση για νέες επαγγελματικές κατευθύνσεις οδηγεί σε νέα Τμήματα, με αποτέλεσμα τον κατακερματισμό της Επιστήμης. Τα Τμήματα θα έπρεπε να είναι αποκλειστικά και μόνο Επιστημονικές Μονάδες / Ενότητες και να παρέχεται η δυνατότητα σχεδιασμού περισσότερων του ενός εκπαιδευτικών προγραμμάτων που να οδηγούν σε διαφορετικές επαγγελματικές κατευθύνσεις. Οι Επιστημονικές Μονάδες διακρίνονται από διαχρονικότητα, ενώ στις επαγγελματικές κατευθύνσεις συνιστάται, αν δεν απαιτείται, ευελιξία, που φυσικά εξαρτάται από τη συγκεκριμένη επιστήμη. Επιπλέον μ' αυτό τον τρόπο ενσωματώνονται στο σχεδιασμό το σύνολο των κατευθύνσεων, που φυσικά μπορούν να έχουν κοινά γνωστικά αντικείμενα. Ας θεωρήσουμε για παράδειγμα την Πληροφορική, και μόνο για μια επεξηγηματική ένδειξη των προτεινόμενων. Η Μονάδα αυτή θα μπορεί να εκπαιδεύει Μηχανικούς Υπολογιστών (πενταετές πρόγραμμα σπουδών), Επιστήμονες Πληροφορικής σε εφαρμογές Διοίκησης και Διαχείρισης (τετραετές πρόγραμμα σπουδών), Καθηγητές Πληροφορικής στη Μέση Εκπαίδευση (τριετές πρόγραμμα σπουδών που θα συνεχίζεται με ένα χρόνο ειδικής παιδαγωγικής εκπαίδευσης). Τα έτη σπουδών συνυπολογίζουν τα απαιτούμενα για απόκτηση γενικής επιστημονικής παιδείας. Ταυτόχρονα το Τμήμα Επιστήμης Υπολογιστών θα μπορεί να σχεδιάζει από κοινού με άλλα Τμήματα προγράμματα όπως αυτά που αναφέρονται στην πρόταση του Κοσμήτορα (Βιοπληροφορική ή Επιχειρησιακά και Οικονομικά Μαθηματικά).

Αν η προοπτική ριζικών αλλαγών υιοθετούνταν, ο διάλογος που έχει από τα πράγματα ανοίξει θα μπορούσε να περιλαμβάνει μια αποτίμηση της σημερινής κατάστασης, και να καταλήξει σ' ένα νέο θεσμικό πλαίσιο. Το ιδανικό θα ήταν το Πανεπιστήμιο Κρήτης να αναλάμβανε πρωτοβουλίες για την επεξεργασία και τελική διαμόρφωση των προτάσεων. Υπάρχει βέβαια και η άποψη της τακτικής αναμονής. Στην τελευταία περίπτωση το ζήτημα θα μπορεί να τεθεί, αν το Υπουργείο Παιδείας φέρει θέμα επαναπροσδιορισμού των πτυχίων με βάση τη διάρκεια των σπουδών, ή οποιαδήποτε άλλη μετατροπή του σημερινού καθεστώτος σχετικά με τα προγράμματα σπουδών.